

DORIVOR MOMORDIKANING KELIB CHIQISHI, BOTANIKASI HAMDA MORFOLOGIYASI

Alisher Botirov

Akademik M.Mirzayev nomli bog'dorchilik, uzumchilik va vinochilik ilmiy tadqiqot instituti doktoranti (DSc), Toshkent davlat agrar universiteti Samarqand filiali katta o'qituvchisi, q.x.f.f.d (PhD)

Hayotxon Otajonova

Toshkent davlat agrar universiteti Samarqand filiali, bakalavr talabasi

ANNOTATSIYA

Maqolada shifobaxsh Momordika o'simligini botanikasi, morfologiyasini bilish orqali bu o'simlik bilan yaqindan tanishamiz. Bundan tashqari ushbu maqolada Dorivor momordikaning kelib chiqish tarixi ham o'rin olgan.

Kalit so'zlar: Gul, meva, urug', ildiz, poya, barg, qovoqdoshlar oilasi.

ABSTRACT

In the article, we will get to know the medicinal plant momordica by knowing its botany and morphology. In addition, the article also contains a fascinating history of the medicinal Momordica.

Keywords: Flower, fruit, seed, root, stem, leaf, Cucurbitaceae.

Kirish

Mevalari tashqi ko'rinishidan timsohning terisini eslatuvchi bu ajoyib o'simlik momordika o'zining bir qancha nomlari bilan mashhur. Ulardan ayniqsa, Hindiston anori, timsoh bodring, arab anori kabi nomlari hammaga ma'lum. Momordika o'zining dorivorlik xususiyatlari va ko'plab kasalliklarga tabiiy davo bo'lib hisoblangani bois butun dunyo tabobatida va zamonaviy tibbiyotda alohida o'ringa ega. Shifobaxsh momordikani mamlakatimizda yetishtirish va foydalanishni yo'lga qo'yish orqali aholimiz salomatligini yaxshilashga xizmat qilgan bo'lamiz.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Momordika - mamlakatimiz uchun yangi o'simlik turi hisoblanib, bu o'simlik haqida olib borilgan tadqiqotlar juda kam. Momordika hozirgi kunda asosan dunyo davlatlari orasida Yaponiya, Xitoy, Koreya, Hindistonda ko'p yetishtiriladi. Momordikaning foydali

xususiyatlariga to'xtaladigan bo'lsak momordika- immunitetni ko'taradi va ko'rishni yaxshilaydi, uning mevasi tarkibidagi noyob moddalar organizmdan zararli toksinlarni chiqarib tashlaydi. Momordikaning vitaminlarga boyligi uchun ham dorivorligi yuqori. Momordika mevalari tarkibida A, B, C, E, F va PP vitaminlari mavjud. O'simlik tarkibidagi mavjud B guruh vitaminlari soch, teri va to'qimalarning holatini yaxshilashga xizmat qiladi. Ko'rish o'tkirligini kuchaytiruvchi A vitaminiga ham boy o'simlik hisoblanadi.

Noyob biologik moddalar hisoblangan F, hamda, E vitaminlari ham momordikada tarkibida mavjud.

Kelib chiqish tarixi

Dorivor momordikani o'rgangan dunyo olimlari ma'lumotlariga qaraganda bu o'simlik haqida dastlab Mayya qabilalari bilishgan, keyinchalik 16-asrlarga kelib sekin asta Yevropaga kirib kela boshlagan. Yana bir manbalarga qaraganda esa momordikaning vatani Hindiston va Xitoy hisoblanadi. Qadimgi Xitoyda bu o'simlik qimmatbaho hisoblangan va faqat imperator va uning oila azolarigagina momordika iste'mol qilishga ruxsat berilganligi haqida ma'lumotlar mavjud. Qadimgi Hindistonda muqaddas o'simlik hisoblashgan. Yaponiyada esa asrlik o'simlik ya'ni yaponlar uzoq umr ko'rishlari sirini mana shu o'simlikka bog'lashgan. Hozirgi kunda momordika manzarali va shifobaxsh o'simlik sifatida Janubiy Osiyoning barcha mamlakatlarida yetishtirilmoqda [1, 2, 3, 4].

Tadqiqot natijalari va muhokamalar

Momordikaning bir yillik, ko'p yillik va liana kabi hayotiy shakllari bor. Qovoqdoshlar (*Cucurbitaceae*) oilasiga mansub. Momordikaning asosan 2 ta turi keng tarqalgan:

- momordica charantia (Hind anori)
- momordica balsamic (balzam nok)

Hozirgi kunda momordikaning dunyo bo'yicha 20 ga yaqin navlari bor, ular ta'mi va meva hajmi bilan farq qiladi.

Eng mashhur navlari:

Kafolat navi - har bir tup o'simlik 50 tagacha meva beradi. Mevalari shakli ovalsimon bo'lib, uzunligi 15 sm gacha bo'ladi. Mevalari to'liq pishganida to'q sariq rangga kiradi.

Balsamik navi - dorivorlik xususiyatlari qolgan navlarga qaraganda yuqori hisoblanadi. Mevalari rangi to'q sariq mayda bo'ladi.

Tayvan oq navi - bu navga xos ajoyib bir xususiyati shundaki, bu navli o'simliklar oq mevalar hosil qiladi. Ular pishganida mutlaqo achchiq emas, lekin navning hosildorligi past.

Yaponiya uzoq navi - xurmo mevalariga juda o'xshash boy ta'mga ega mevalari bor, bunday mevalarning vazni 400 gr ga yetadi. Bu nav yuqori hosildorlikka ega.

Apelsin Peke - bu navning boshqa navlardan farqli tarafi shundaki, mevalari juda shirin, to'q sariq rangga ega.

Yuqorida keltirilgan navlardan tashqari momordikaning katta mevali hamda uzun mevalari navlari ham mavjud. Katta mevali navga oid o'simlik mevalari yirik va dumaloq shaklga ega. Mevalari uzunligi 20 smgacha boradigan o'simliklar Uzun mevali navga oid.

Shifobaxsh momordikaning morfologiyasi

Momordika nafaqat dorivorligi uchun balki dekorativ o'simlik sifatida ham ekib o'stiriladi. Momordikaning uzun poyalari uzunligi 2-5 metr ga va hatto 10 metrgacha ham o'sishi mumkin. Momordika poyalari ingichka va jingalak, huddi liana singari bo'ladi. Barglari katta o'yilgan, och yashil rangga ega. Ildizlari o'q ildiz. Momordika ildizlarida revmatizmni davolashda ishlatiladigan moddalar triterpen saponinlar mavjud. Momordikaning hosilini to'la yig'ib olganimizdan so'ng, ildiz, poya va barglarini quritib ko'pgina kasalliklarni davolashda foydalanishimiz mumkin. Jumladan, momordika ildiz, poya va barglari anemiya, shamollash, yuqori qon bosimi, turli xildagi kuyishlar, Jigar kasalliklari va revmatizmni davolashda ishlatiladi.

Momordika gullari sariq, 2 jinsli xushbo'y yasemin iforli. Momordikaning ajoyib ko'rinishga ega bo'lgan mevalari uzunligi 10-25 smgacha, diametri 6 smgacha yetadi. O'sish va pishib yetilish jarayonida ularni ranglari yashildan to'q sariq ranggacha o'zgaradi. Meva ichida 30 tagacha urug'lari bor. Momordika urug'lari kuchli qobiq bilan himoyalangan, ular hajmi jihatidan tarvuz urug'lariga o'xshash, qizil, jigarrang rangga ega

Xalq tabobatida va zamonaviy tibbiyotda momordikaning barcha qismlaridan - ildizidan, barglaridan, meva va urug'laridan foydalaniladi. Ildizlari, barglari va urug'laridan qaynatma va damlamalar tayyorlab iste'mol qilinadi. O'simlik mevalari esa xom va pishgan holatida qovurilgan, qaynatilgan, tuzlangan va konservalangan holda iste'mol qilinadi. Momordika o'simligi Osiyo xalqlarida an'anaviy oshxonada ishlatiladi. Sho'rvalar, salatlar va turli xil ovqatlar tayyorlashda yosh barglari va barra mevalaridan foydalaniladi. Bundan tashqari mevalaridan ekstrakt olinadi. Momordika ekstrakti sarkoma, melanoma, leykemiya

kasalligiga chalingan bemorlarni davolashda yaxshi samara beradi [5].

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mevalaridagi mavjud antiviral va antibakterial faollik tufayli gepatit va OIV ni davolashda ishlatilishi mumkin. Amerikalik olimlar momordika sharbatidagi moddalar nafaqat saraton hujayralarini o'sishini to'xtatibgina qolmay, balki ularni yo'q qilishini ham aniqladilar [6].

Xulosa

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, har qanday o'simlikni yetishtirishdan avval uni kelib chiqish tarixi, botanikasi va morfologiyasini yaxshi o'rganish kerak. Shu sababli biz ham momordikaning kelib chiqish tarixi, botanikasi va morfologiyasini o'rganish orqali undan yuqori hosil olish va dorivorlik xususiyatlaridan foydalangan holda aholimiz orasida keng tarqalgan Qandli diabet anemiya bolalar gijjasiga qarshi tabiiy yo'llardan foydalanishni yo'lga qo'yish bu orqali esa aholimiz salomatligini yaxshilashni maqsad qildik.

REFERENCES

1. A.A.Saminov, D.E.Ismoiljonova, I.T.Kamoliddinova "Dorivor momordika yetishtirish va o'simlikning o'ziga xos xususiyatlari" ilmiy maqola.Science and innovation - international scientific journal.
2. Botirov, A., & Arakawa, O. (2021). Root growth changes in the winter planting of young „Miyabi Fuji“apple trees.International Journal of Horticultural Science and Technology,8(3), 227-233.
3. Botirov, A., & Arakawa, O. (2022). The interaction of rootstocks, water and soil humectants and young apple tree growth.Academic research in educational sciences,3(Special Issue 1), 43-56.
4. Botirov, Alisher Erkinovich, and Oybek Bahodir O'G'Li Aliyev. "NOK (PYRUS) MEVALI EKINI-TADQIQOTLAR VA NATIJALAR." Academic research in educational sciences Conference (2022): 199-202.
5. Botirov, A., & Otajonova, H. (2023). MOMORDIKANING DORIVORLIK XUSUSIYATLARI VA XALQ XO'JALIGIDAGI AHAMIYATI. Academic research in educational sciences, 4(2), 52-55.
6. <https://uz.healthy-food-near-me.com/momordica-is-an-explosive-source-of-vitamins/>